

Students' perceptions of school climate where violence is prevalent in schools

Özlem KARAMAN¹ Filiz YURTAL²

ABSTRACT: The purpose of this study was to examine the students' perceptions about the school climate in schools where violence takes place. Participants included 411 students (197 female and 214 male). In this study, as data collecting means, Comprehensive Assessment of School Environment was used. The collected data were analyzed with independent samples *t* test and fixed effects variance analysis, and the significance level $p < .05$ was used. The results showed that female participants had positive perceptions of guiding, lesson management, sexual harassment and sexual discrimination compared to male participants; younger students had more positive perceptions about the school climate than older students. It was found that 8th grade students felt safer than any other grades.

Key Words: School climate, violence, gender.

SUMMARY

Purpose and Significance: Creating a positive school climate in the creation of safe school environment and reducing school violence. The purpose of this study was to examine the students' perceptions about the school climate in schools having violence incidents.

Methods: The study population is consisted of 5th, 6th, 7th and 8th grade students from the public schools having violence incidents in Seyhan, Adana. Three schools are selected as the sample of the study according to a proper sampling method among the list of schools having a risk of violence determined by RAM (Counseling Research Center). The study included 411 students (197 female and 214 male) as participants. In this study, Comprehensive Assessment of School Environment (CASE) was used as a data collecting instrument. The collected data was analyzed with independent samples *t*-test and fixed-effects variance analysis with the significance level of $p < .05$.

Results: The results showed that female participants had positive perceptions of guiding, lesson management, sexual harassment and sexual discrimination compared to male participants; younger students had more positive perceptions about the school climate than older students. It was found that 8th grade students felt safer than any other grades.

Discussion and Conclusions: When the students' perceptions of school climate in terms of gender were evaluated, female participants have more positive perception compared to male participants. Some research studies showed that female students found their school learning environment more secure and had more positive peer interaction than male students (Güçkır, 2008; Özdemir, Sezgin, Şirin, Karip & Erkan, 2010). When students' perceptions about the school climate variables were examined according to the class-level of the students, lower grade students' perceptions of the school environment were found more positive compared to upper grade students. In feeling safe, 8th grade students and 7th grade students compared to 5th grade students had more positive perceptions of school climate. Some research studies obtaining different results about the subject were found in literature. As a result, some applications for improving positive and supportive perceptions of the students can be made. School administration can provide some safety precautions for the students to feel themselves safe at the school. School administration can make an effort about identifying and meeting the needs and expectations about the students' perceptions on the school environment.

¹ Özlem KARAMAN, Sınıf Öğretmeni, ozpelimel@mynet.com.tr

² Doç. Dr. Filiz YURTAL, Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, fyurtal@cu.edu.tr

Şiddetin Yaygın Olduğu Okullarda Öğrencilerin Okul İklimine İlişkin Algıları

Özlem KARAMAN¹ Filiz YURTAL²

ÖZ: Bu çalışmanın amacı, şiddetin görüldüğü okullarda öğrencilerin okul iklimini nasıl algıladıklarını cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenine göre ortaya çıkarmaktır. Araştırmaya 5., 6., 7. ve 8. sınıflara devam eden 197'si kız, 214'ü erkek olmak üzere toplam 411 öğrenci katılmıştır. Veriler Kapsamlı Okul İklimi Değerlendirme Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Veriler bağımsız gruplar t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir. Bulgulara göre kız öğrencilerinin okul iklimini algıları, okul ikliminin yol gösterme, ders yönetimi, cinsel taciz ve cinsiyet ayrımcılığına yönelik boyutlarında erkek öğrencilere göre daha olumlu olduğu; alt sınıflarda okuyan öğrencilerin okul iklimi algıları ise üst sınıflarda okuyan öğrencilere göre daha olumlu bulunmuştur. Güvende hissetme boyutunda ise 8. sınıfta okuyan öğrencilerin algıları daha yüksek bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Okul İklimi, Şiddet, Cinsiyet.

GİRİŞ

Ülkemizde son yıllarda yapılan araştırmalar, okullarda şiddet ve zorbalık olaylarının yaşandığını ve öğrencilerin bu olaylardan etkilendiğini göstermektedir (Acar, 2008; Baş ve Kabasakal 2010; Can, 2007; Ögel, Tarı, ve Eke, 2006; Sağlam, 2009; Yavuz, 2009; Yurtal ve Cenkseven, 2007). Şiddet bir kimsenin fiziksel yada bir nesne kullanarak diğer bireyi ciddi sayılabilecek biçimde yaralaması yada zarar vermesi olarak tanımlanan oldukça geniş bir kavramdır (Olweus,1993). Okulda şiddet denildiğinde ise okul ortamında, okul saatlerinde ve okul sınırları içinde öğretmenler, öğrenciler ya da okulda çalışan diğer kişilerle etkileşim sonucunda oluşan saldırgan davranışlar şeklinde ifade edilmektedir (Australian Commonwealth Government, 1994; Akt. Healey, 2004). Okulda şiddet hem suç eylemleri ve saldırganlığı kapsayan hem de okul iklimine zarar veren, gelişimi ve öğrenmeyi etkileyen çok yönlü bir yapı olarak kavramsallaştırılmaktadır (Furlong ve Morrison, 2000). Şiddet nedenleri failleri ve yöneldiği kesimler ile türü açısından çok boyutlu bir niteliğe sahiptir. Şiddetin nedenleri arasında, psikososyal ve fiziksel gelişim, aile, medya, sosyal çevre, beceri düzeyi ve akademik başarı, alkol ve madde bağımlılığı, okul ve arkadaş ortamı yer almaktadır. Okulun iklimi ve arkadaş ortamı şiddetin nedenleri arasında dikkate alınması gereken en önemli etmenlerden biridir (MEB, 2006).

Okul iklimi, okulun eğitimsel misyonunun merkezini oluşturur. Bir okulun iklimi, öğrenci, öğretmen ve yöneticileri arasındaki etkileşim tarzını yansıtan yazılı olmayan inanç, değer ve tutumları içerir (Welsh, 2000; McEvoy, & Welker, 2000). Sağlıklı ve destekleyici bir okul ikliminin özellikleri arasında, akademik başarı motivasyonunun yüksek olması, okulu etkileyen kararlarda aile, öğrenci ve personelin katılımının sağlanması, ırkı ve cinsiyeti ne olursa olsun öğrencilere eşit muamele ve hakkaniyet gösterilmesi, etkileşime dayalı güven duygusu veren genel okul iklimine sahip olma, düzen ve disiplinin varlığı, aile katılımına yer verme, sağlıklı okul ve toplum ilişkilerine sahip olma, öğrenci başarısına yönelik personelin olumlu beklentilerinin olması, etkili liderlik, okul binasının uygunluğu, öğrencilerin okul kaynaklarını eşit paylaşımı, okul idaresinin ilgi ve duyarlılığı, öğrencilerin kişilerarası ilişkilerinin olumlu olması ve olumlu öğretmen öğrenci ilişkileri vardır (Haynes, Emmons, & Ben-Avie, 1997). Okul güvenliğine ilişkin araştırmalar incelendiğinde okulun iç ikliminin okuldaki güven duygusu üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu bulunmuştur (Hernández, & Seem, 2004). Bir okuldaki diğerine farklılık gösteren öğrenme düzeyi ve anti-sosyal davranışlar, öğrenci, öğretmen, ebeveyn ve toplum arasındaki etkileşimlerin şekillenmesine yardım eden okulun iklimi ile ilişkilidir (McEvoy, & Welker, 2000).

Sağlıklı okul iklimi, verimli eğitim-öğretime ortamının oluşmasına, öğretmenler, yöneticiler, öğrenciler ve veliler arasında pozitif iletişim kurulmasına neden olur. Böyle okullarda şiddet, taciz gibi sorunlarla karşılaşmaz (Acarbay, 2006). Okullarda yaşanan şiddet olaylarının okul iklimini olumsuz etkilediğini ortaya koyan birçok araştırma yapılmıştır (Adeogun, & Olisaemeka, 2011; Astor, Benbenishty, Zeira, & Vinokur, 2002; Booren, Handy, & Power, 2011; Hurford, Lindskog, Cole, Jackson, Thomasson, & Wade, 2010; Meyer-Adams, & Conner, 2008), Bir çalışmada öğrencilerin destek algıları ile şiddet ve zorbalık karşısında yardım arama eğilimi arasındaki ilişkiyi inceleyen ve

7318 lise öğrencisinin katıldığı bir araştırmada, öğretmenlerini ve diğer okul personelini destekleyici olarak algılayan öğrencilerin şiddet ve zorbalık karşısında yardım aramaya karşı daha olumlu tutumlar benimsedikleri bulunmuştur (Eliot, Cornell, Gregory, and Fan, 2010). Bir başka çalışmada ise ilköğretim okulu öğrencilerinin okul iklimi algıları ile saldırganlık düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Güçkıran, 2008). Kartal ve Bilgin (2009) yaptıkları araştırmada öğrenci ve öğretmen açısından zorbalık ve okul iklimi incelemişler ve araştırmalarında zorba ve kurban olmayan öğrencilerin okul iklimi puanlarını yüksek, zorba ve kurbanların okul iklimi puanlarını düşük olarak bulmuştur. Miller (2006) okullardaki zorbalık fenomenini, özellikle okulun sosyal iklimi algısı ve zorbalığa karşı tutumları incelemeyi amaçlayan araştırmasında öğretmenlerin öğrencilerden okul sosyal iklimi hakkında daha olumlu görüşlere sahip olduklarını, öğrencilerin okul sosyal iklimine karşı olumlu algıları arttıkça, zorbalığın azaldığı, zorbalığa karışmayan öğrencilerin daha olumlu okul sosyal iklimi görüşlerine sahip olduklarını bulmuştur. Pintado (2006) ortaokul düzeyinde öğrencilerin okul iklimini algılamaları ile zorbalık arasındaki ilişkiyi inceleyen bir başka çalışmada zorbalığa maruz kalan öğrencilerin öğretmenleri ve akranlarıyla olan ilişkilerinde daha olumsuz hissettiklerini ve daha kaygılı olduklarını ifade etmiştir. İlköğretim okulu öğrencilerinin okul iklimine ilişkin algılarını yordayan değişkenleri inceleyen başka bir çalışmada kız öğrencilerin öğrenim gördükleri okulların iklimini erkek öğrencilere göre daha olumlu algıladıkları bulunmuştur (Özdemir, Sezgin, Şirin, Karip, ve Erkan, 2010). Baş ve Kabasakal (2010) ilköğretim okullarında saldırganlık ve şiddet davranışlarının yaygınlığını inceleyen araştırmalarında gerek saldırgan davranışlar sergileme, gerekse saldırgan davranışlara maruz kalma davranışlarının erkek öğrencilerde, kız öğrencilere göre daha sık olarak sergilendiğini bulmuşlardır. Araştırma sonuçları okulda yaşanan şiddet ve zorbalık olaylarıyla okul iklimine yönelik algılar arasında güçlü bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır.

Araştırmalar okul ikliminin, okulun gelişmesinde güçlü bir etkiye sahip olduğu gibi, öğrencinin akademik, duygusal ve davranışsal başarısı ile de bütünsel olarak ilişkili olduğunu göstermektedir (Aldridge, & Kate 2013). Bu konuda yapılacak araştırmaların olumlu okul iklimi oluşturulmasına ve okuldaki şiddet olaylarının azaltılmasına yönelik çabaların artırılmasına ve daha etkili önleme ve müdahale yaklaşımları geliştirilmesine katkısı olacağı ve ilgili literatürü zenginleştireceği düşünülmektedir. Bu araştırmanın amacı da şiddetin yaygın olarak görüldüğü ilköğretim okullarında öğrencilerin okul iklimini nasıl algıladıklarını ortaya koymaktır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli ve Çalışma Grubu

Bu araştırma betimsel tarama modeline uygun olarak yapılmıştır. Araştırmanın çalışma evrenini, 2009-2010 Eğitim-Öğretim yılında Adana ilinde Seyhan ilçesi Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı şiddetin yaşandığı belirlenen ilköğretim okullarına devam eden 5., 6., 7. ve 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini belirlenirken, Seyhan RAM (Rehberlik Araştırma Merkezi) tarafından yapılan çalışma ile oluşturulan şiddet açısından risk taşıyan okulların listesi temin edildikten sonra, bu okullar içinden seçilen araştırmacının ulaşabileceği 3 okul belirlenmiştir. Çalışmaya belirlenen üç ilköğretim okulundan 197'si kız, 214'ü erkek olmak üzere 411 öğrenci katılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Kapsamlı Okul İklimi Değerlendirme Ölçeği

Kapsamlı Okul İklimi Değerlendirme Ölçeği (Comprehensive Assesment of School Enviroment CASE), Nebraska Üniversitesi ve Batı Michigan Üniversiteleri'ne Ulusal Ortaokul Ortaklığı Müdürlüğü tarafından 1982 yılında yaptırılmıştır. Ölçek ortaokul ve lisede uygulanmak üzere dizayn edilmekle beraber, okunabilirlik derecesi beşinci ve altıncı sınıflar için de uygundur (Howard & Keefe, 1991, Akt. Acarbay, 2006). Ölçeğin Türkçe dilsel eşdeğerlik, güvenilirlik ve geçerlik çalışması Acarbay (2006) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada öğrenciler ile ilgili olan bölümü kullanılmıştır. Kapsamlı Okul İklimi Değerlendirme Ölçeği, on beş alt boyut yetmiş bir sorudan oluşan, likert tipi bir ölçek olup cevaplama bölümü “Kesinlikle Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Katılıyorum” ve

“Kesinlikle Katılıyorum” seçeneklerinden oluşmaktadır. Katılımcılar kendilerine göre en uygun olan seçeneği işaretlemektedir. Bazı maddeler Cevap anahtarına göre bazı maddeler için “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneğine bazı maddeler içinse “Kesinlikle Katılmıyorum” seçeneğine 5 puan verilmiştir. Diğer seçenekler sırasıyla 4, 3, 2, 1 olacak şekilde puanlanmıştır. Ölçeğin alt boyutlarından alınan puanın yüksek olması, okulda o boyuta ilişkin durumun varlığını göstermektedir. Ölçeğin alt boyutları; Öğretmen-öğrenci ilişkisi, güvenlik ve koruma, idare, öğrencilerin akademik yönlendirilmesi, öğrencilerin davranışsal değerleri, yol gösterme, öğrenciler arası ilişkiler, anne-baba, toplum ve okul ilişkileri, ders yönetimi, öğrenci etkinlikleri, güvende hissetme, ırk ayrımcılığı, çete faaliyetleri, cinsel taciz, kopya çekme ve cinsiyet ayrımcılığıdır.

Türkçeye uyarlanma çalışması aşamasında önce ölçeğin Türkçeye çevrilmesi, daha sonra ölçeğin Türkçe formunun dilsel eşdeğerlik çalışması, güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları yapılmıştır. İngilizce ve Türkçe maddeleri ve faktörlerinin dilsel eşdeğerliğe sahip oldukları bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirliğini bulmak için ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlık Alpha katsayısı hesaplanmış ve 0.95 olarak bulunmuştur. Tüm maddelerin toplam puanla olan korelasyonlarının pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bulunduğu, testte yüksek puan alanlar ile düşük puan alanlar arasında yapılan analize dayanarak testin amaçladığı özelliği ölçme konusunda belirleyici /ayırıcı olduğu bulunmuştur. Ölçeğin geçerliliğini belirlemek amacıyla geliştirilen ölçekle sınıf ortamı ölçeği alt boyutları arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan bütün analizler ölçeğin Türkiye koşullarında kullanılabilir, dilsel eşdeğerliğe sahip, geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermiştir (Acarbay, 2006).

Verilerin Analizi

Elde edilen veriler bilgisayarda “SPSS for Windows ver:17.0” programında çözümlenmiş, manidarlıklar en düşük .05 düzeyinde alınmıştır. Varyans analizi ve t testi için önce Levene testi uygulanmış ve varyansların homojenliği test edilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan öğrenciler için, Kapsamlı Okul İklimi Değerlendirme Ölçeği alt boyutlarından aldıkları puanların cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız grup t testi yapılmıştır. Sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır.

BULGULAR

Şiddetin görüldüğü okullarda öğrencilerin okul iklimi algılarında **cinsiyete** göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek üzere Kapsamlı Okul İklimi Değerlendirme Ölçeği, alt ölçeklerinden aldıkları puanlara göre hesaplanan bağımsız gruplar t testi değerleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde, **yol gösterme**, **ders yönetimi**, **cinsel taciz** ve **cinsiyet ayrımcılığı** alt boyutlarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak $p < .01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Söz konusu farklılıklar kız öğrencilerin lehine gerçekleşmiştir.

Şiddetin görüldüğü okullarda öğrencilerin okul iklimi algılarında **sınıf düzeyine** göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek üzere Kapsamlı Okul İklimi Değerlendirme Ölçeği, alt ölçeklerden aldıkları puanlara göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını saptamak için tek yönlü varyans (ANOVA) analizi yapılmış ve hesaplanan değerler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde bazı alt ölçek puanlarında anlamlı farklılıklar görülmektedir. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre; **Öğretmen öğrenci ilişkisi** alt boyutu için 5. Sınıf ($\bar{x} = 4,02$), 6. sınıf ($\bar{x} = 4,09$), 7. sınıf öğrencilerinin ($\bar{x} = 3,85$) okul iklimi algılarının 8. sınıf öğrencilerinden ($\bar{x} = 3,56$) daha olumlu olduğu belirlenmiştir. **Güvenlik ve düzenlilik** alt boyutu için 5. sınıf öğrencileri ($\bar{x} = 3,74$) okul iklimi algılarının 6. sınıf ($\bar{x} = 3,27$), 7. sınıf ($\bar{x} = 3,14$), 8. sınıf ($\bar{x} = 2,88$) öğrencilerinden daha olumlu olduğu bulunmuştur. **İdare** alt boyutu için, 5. sınıf öğrencilerinin ($\bar{x} = 3,59$), 6. sınıf öğrencilerinin ($\bar{x} = 3,46$), 7. sınıf öğrencilerinin ($\bar{x} = 3,41$) okul iklimi algılarının 8. sınıf ($\bar{x} = 2,99$) öğrencilerinden daha olumlu olduğu belirlenmiştir. **Öğrencilerin akademik yönlendirilmesi** alt boyutu için 5. sınıf öğrencilerinin ($\bar{x} = 3,93$), 7. sınıf ($\bar{x} = 3,53$) ve 8. sınıf ($\bar{x} = 3,19$) öğrencilerinden daha olumlu olduğu ayrıca 6. sınıf ($\bar{x} = 3,87$) öğrencilerinin de 8. sınıf ($\bar{x} = 2,65$) öğrencilerine göre daha olumlu olduğu belirlenmiştir. **Öğrencilerin davranışsal değerleri** alt boyutu için, 5. Sınıfta ($\bar{x} = 3,25$) okuyan öğrencilerin okul iklimi algılarının 8. Sınıfta ($\bar{x} = 2,65$) okuyan öğrencilerden daha olumlu olduğu belirlenmiştir. **Yol gösterme** alt boyutu

için, 5.Sınıfta ($\bar{x}=3,87$) ve 6. sınıfta ($\bar{x}=3,88$) okuyan öğrencilerin okul iklimi algılarının 8.sınıfta ($\bar{x}=3,39$) okuyan öğrencilerden daha olumlu olduğu belirlenmiştir.

Tablo 1. Kapsamlı Okul İklimi Değerlendirme Ölçeği, Alt Ölçeklerinden Alınan Puanların Öğrencinin Cinsiyeti Değişkenine İlişkin Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Boyutlar	Cinsiyet	N	X	Ss	t testi																																																																																																																																																																						
					t	Sd	P																																																																																																																																																																				
Öğretmen öğrenci ilişkisi	Kız	197	3,95	,71	1,60	409	,109																																																																																																																																																																				
	Erkek	214	3,83	,74				Güvenlik ve düzenlilik	Kız	197	3,28	,96	,17	409	,861	Erkek	214	3,26	,99	İdare	Kız	197	3,44	,95	1,28	409	,199	Erkek	214	3,31	,96	Öğrencilerin akademik yönlendirilmesi	Kız	197	3,73	,98	1,64	409	,101	Erkek	214	3,57	,97	Öğrencilerin davranışsal değerleri	Kız	197	2,99	1,15	,22	409	,825	Erkek	214	2,97	1,07	Yol gösterme	Kız	197	3,87	,90	3,38	409	,001	Erkek	214	3,55	,99	Öğrenciler arası ilişkiler	Kız	197	3,58	1,09	1,95	409	,052	Erkek	214	3,37	1,10	Anne-baba, toplum ve okul arası ilişkiler	Kız	197	3,66	,94	1,88	409	,060	Erkek	214	3,47	1,10	Ders yönetimi	Kız	197	3,78	,76	2,61	409	,009	Erkek	214	3,56	,90	Öğrenci etkinlikleri	Kız	197	3,76	,95	1,83	409	,067	Erkek	214	3,59	,97	Güvende hissetme	Kız	192	2,84	,85	-,13	391	,891	Erkek	201	2,85	,88	Çete aktiviteleri	Kız	190	3,13	1,21	1,75	392	,080	Erkek	204	2,92	1,18	Cinsel taciz	Kız	194	3,34	1,08	2,66	403	,008	Erkek	211	3,06	1,08	Kopya çekme	Kız	187	3,08	,89	1,04	394	,298	Erkek	209	2,99	,81	Cinsiyet ayrımcılığı	Kız	190	3,38	1,03	7,52	395	,000
Güvenlik ve düzenlilik	Kız	197	3,28	,96	,17	409	,861																																																																																																																																																																				
	Erkek	214	3,26	,99				İdare	Kız	197	3,44	,95	1,28	409	,199	Erkek	214	3,31	,96	Öğrencilerin akademik yönlendirilmesi	Kız	197	3,73	,98	1,64	409	,101	Erkek	214	3,57	,97	Öğrencilerin davranışsal değerleri	Kız	197	2,99	1,15	,22	409	,825	Erkek	214	2,97	1,07	Yol gösterme	Kız	197	3,87	,90	3,38	409	,001	Erkek	214	3,55	,99	Öğrenciler arası ilişkiler	Kız	197	3,58	1,09	1,95	409	,052	Erkek	214	3,37	1,10	Anne-baba, toplum ve okul arası ilişkiler	Kız	197	3,66	,94	1,88	409	,060	Erkek	214	3,47	1,10	Ders yönetimi	Kız	197	3,78	,76	2,61	409	,009	Erkek	214	3,56	,90	Öğrenci etkinlikleri	Kız	197	3,76	,95	1,83	409	,067	Erkek	214	3,59	,97	Güvende hissetme	Kız	192	2,84	,85	-,13	391	,891	Erkek	201	2,85	,88	Çete aktiviteleri	Kız	190	3,13	1,21	1,75	392	,080	Erkek	204	2,92	1,18	Cinsel taciz	Kız	194	3,34	1,08	2,66	403	,008	Erkek	211	3,06	1,08	Kopya çekme	Kız	187	3,08	,89	1,04	394	,298	Erkek	209	2,99	,81	Cinsiyet ayrımcılığı	Kız	190	3,38	1,03	7,52	395	,000	Erkek	207	2,62	,96								
İdare	Kız	197	3,44	,95	1,28	409	,199																																																																																																																																																																				
	Erkek	214	3,31	,96				Öğrencilerin akademik yönlendirilmesi	Kız	197	3,73	,98	1,64	409	,101	Erkek	214	3,57	,97	Öğrencilerin davranışsal değerleri	Kız	197	2,99	1,15	,22	409	,825	Erkek	214	2,97	1,07	Yol gösterme	Kız	197	3,87	,90	3,38	409	,001	Erkek	214	3,55	,99	Öğrenciler arası ilişkiler	Kız	197	3,58	1,09	1,95	409	,052	Erkek	214	3,37	1,10	Anne-baba, toplum ve okul arası ilişkiler	Kız	197	3,66	,94	1,88	409	,060	Erkek	214	3,47	1,10	Ders yönetimi	Kız	197	3,78	,76	2,61	409	,009	Erkek	214	3,56	,90	Öğrenci etkinlikleri	Kız	197	3,76	,95	1,83	409	,067	Erkek	214	3,59	,97	Güvende hissetme	Kız	192	2,84	,85	-,13	391	,891	Erkek	201	2,85	,88	Çete aktiviteleri	Kız	190	3,13	1,21	1,75	392	,080	Erkek	204	2,92	1,18	Cinsel taciz	Kız	194	3,34	1,08	2,66	403	,008	Erkek	211	3,06	1,08	Kopya çekme	Kız	187	3,08	,89	1,04	394	,298	Erkek	209	2,99	,81	Cinsiyet ayrımcılığı	Kız	190	3,38	1,03	7,52	395	,000	Erkek	207	2,62	,96																				
Öğrencilerin akademik yönlendirilmesi	Kız	197	3,73	,98	1,64	409	,101																																																																																																																																																																				
	Erkek	214	3,57	,97				Öğrencilerin davranışsal değerleri	Kız	197	2,99	1,15	,22	409	,825	Erkek	214	2,97	1,07	Yol gösterme	Kız	197	3,87	,90	3,38	409	,001	Erkek	214	3,55	,99	Öğrenciler arası ilişkiler	Kız	197	3,58	1,09	1,95	409	,052	Erkek	214	3,37	1,10	Anne-baba, toplum ve okul arası ilişkiler	Kız	197	3,66	,94	1,88	409	,060	Erkek	214	3,47	1,10	Ders yönetimi	Kız	197	3,78	,76	2,61	409	,009	Erkek	214	3,56	,90	Öğrenci etkinlikleri	Kız	197	3,76	,95	1,83	409	,067	Erkek	214	3,59	,97	Güvende hissetme	Kız	192	2,84	,85	-,13	391	,891	Erkek	201	2,85	,88	Çete aktiviteleri	Kız	190	3,13	1,21	1,75	392	,080	Erkek	204	2,92	1,18	Cinsel taciz	Kız	194	3,34	1,08	2,66	403	,008	Erkek	211	3,06	1,08	Kopya çekme	Kız	187	3,08	,89	1,04	394	,298	Erkek	209	2,99	,81	Cinsiyet ayrımcılığı	Kız	190	3,38	1,03	7,52	395	,000	Erkek	207	2,62	,96																																
Öğrencilerin davranışsal değerleri	Kız	197	2,99	1,15	,22	409	,825																																																																																																																																																																				
	Erkek	214	2,97	1,07				Yol gösterme	Kız	197	3,87	,90	3,38	409	,001	Erkek	214	3,55	,99	Öğrenciler arası ilişkiler	Kız	197	3,58	1,09	1,95	409	,052	Erkek	214	3,37	1,10	Anne-baba, toplum ve okul arası ilişkiler	Kız	197	3,66	,94	1,88	409	,060	Erkek	214	3,47	1,10	Ders yönetimi	Kız	197	3,78	,76	2,61	409	,009	Erkek	214	3,56	,90	Öğrenci etkinlikleri	Kız	197	3,76	,95	1,83	409	,067	Erkek	214	3,59	,97	Güvende hissetme	Kız	192	2,84	,85	-,13	391	,891	Erkek	201	2,85	,88	Çete aktiviteleri	Kız	190	3,13	1,21	1,75	392	,080	Erkek	204	2,92	1,18	Cinsel taciz	Kız	194	3,34	1,08	2,66	403	,008	Erkek	211	3,06	1,08	Kopya çekme	Kız	187	3,08	,89	1,04	394	,298	Erkek	209	2,99	,81	Cinsiyet ayrımcılığı	Kız	190	3,38	1,03	7,52	395	,000	Erkek	207	2,62	,96																																												
Yol gösterme	Kız	197	3,87	,90	3,38	409	,001																																																																																																																																																																				
	Erkek	214	3,55	,99				Öğrenciler arası ilişkiler	Kız	197	3,58	1,09	1,95	409	,052	Erkek	214	3,37	1,10	Anne-baba, toplum ve okul arası ilişkiler	Kız	197	3,66	,94	1,88	409	,060	Erkek	214	3,47	1,10	Ders yönetimi	Kız	197	3,78	,76	2,61	409	,009	Erkek	214	3,56	,90	Öğrenci etkinlikleri	Kız	197	3,76	,95	1,83	409	,067	Erkek	214	3,59	,97	Güvende hissetme	Kız	192	2,84	,85	-,13	391	,891	Erkek	201	2,85	,88	Çete aktiviteleri	Kız	190	3,13	1,21	1,75	392	,080	Erkek	204	2,92	1,18	Cinsel taciz	Kız	194	3,34	1,08	2,66	403	,008	Erkek	211	3,06	1,08	Kopya çekme	Kız	187	3,08	,89	1,04	394	,298	Erkek	209	2,99	,81	Cinsiyet ayrımcılığı	Kız	190	3,38	1,03	7,52	395	,000	Erkek	207	2,62	,96																																																								
Öğrenciler arası ilişkiler	Kız	197	3,58	1,09	1,95	409	,052																																																																																																																																																																				
	Erkek	214	3,37	1,10				Anne-baba, toplum ve okul arası ilişkiler	Kız	197	3,66	,94	1,88	409	,060	Erkek	214	3,47	1,10	Ders yönetimi	Kız	197	3,78	,76	2,61	409	,009	Erkek	214	3,56	,90	Öğrenci etkinlikleri	Kız	197	3,76	,95	1,83	409	,067	Erkek	214	3,59	,97	Güvende hissetme	Kız	192	2,84	,85	-,13	391	,891	Erkek	201	2,85	,88	Çete aktiviteleri	Kız	190	3,13	1,21	1,75	392	,080	Erkek	204	2,92	1,18	Cinsel taciz	Kız	194	3,34	1,08	2,66	403	,008	Erkek	211	3,06	1,08	Kopya çekme	Kız	187	3,08	,89	1,04	394	,298	Erkek	209	2,99	,81	Cinsiyet ayrımcılığı	Kız	190	3,38	1,03	7,52	395	,000	Erkek	207	2,62	,96																																																																				
Anne-baba, toplum ve okul arası ilişkiler	Kız	197	3,66	,94	1,88	409	,060																																																																																																																																																																				
	Erkek	214	3,47	1,10				Ders yönetimi	Kız	197	3,78	,76	2,61	409	,009	Erkek	214	3,56	,90	Öğrenci etkinlikleri	Kız	197	3,76	,95	1,83	409	,067	Erkek	214	3,59	,97	Güvende hissetme	Kız	192	2,84	,85	-,13	391	,891	Erkek	201	2,85	,88	Çete aktiviteleri	Kız	190	3,13	1,21	1,75	392	,080	Erkek	204	2,92	1,18	Cinsel taciz	Kız	194	3,34	1,08	2,66	403	,008	Erkek	211	3,06	1,08	Kopya çekme	Kız	187	3,08	,89	1,04	394	,298	Erkek	209	2,99	,81	Cinsiyet ayrımcılığı	Kız	190	3,38	1,03	7,52	395	,000	Erkek	207	2,62	,96																																																																																
Ders yönetimi	Kız	197	3,78	,76	2,61	409	,009																																																																																																																																																																				
	Erkek	214	3,56	,90				Öğrenci etkinlikleri	Kız	197	3,76	,95	1,83	409	,067	Erkek	214	3,59	,97	Güvende hissetme	Kız	192	2,84	,85	-,13	391	,891	Erkek	201	2,85	,88	Çete aktiviteleri	Kız	190	3,13	1,21	1,75	392	,080	Erkek	204	2,92	1,18	Cinsel taciz	Kız	194	3,34	1,08	2,66	403	,008	Erkek	211	3,06	1,08	Kopya çekme	Kız	187	3,08	,89	1,04	394	,298	Erkek	209	2,99	,81	Cinsiyet ayrımcılığı	Kız	190	3,38	1,03	7,52	395	,000	Erkek	207	2,62	,96																																																																																												
Öğrenci etkinlikleri	Kız	197	3,76	,95	1,83	409	,067																																																																																																																																																																				
	Erkek	214	3,59	,97				Güvende hissetme	Kız	192	2,84	,85	-,13	391	,891	Erkek	201	2,85	,88	Çete aktiviteleri	Kız	190	3,13	1,21	1,75	392	,080	Erkek	204	2,92	1,18	Cinsel taciz	Kız	194	3,34	1,08	2,66	403	,008	Erkek	211	3,06	1,08	Kopya çekme	Kız	187	3,08	,89	1,04	394	,298	Erkek	209	2,99	,81	Cinsiyet ayrımcılığı	Kız	190	3,38	1,03	7,52	395	,000	Erkek	207	2,62	,96																																																																																																								
Güvende hissetme	Kız	192	2,84	,85	-,13	391	,891																																																																																																																																																																				
	Erkek	201	2,85	,88				Çete aktiviteleri	Kız	190	3,13	1,21	1,75	392	,080	Erkek	204	2,92	1,18	Cinsel taciz	Kız	194	3,34	1,08	2,66	403	,008	Erkek	211	3,06	1,08	Kopya çekme	Kız	187	3,08	,89	1,04	394	,298	Erkek	209	2,99	,81	Cinsiyet ayrımcılığı	Kız	190	3,38	1,03	7,52	395	,000	Erkek	207	2,62	,96																																																																																																																				
Çete aktiviteleri	Kız	190	3,13	1,21	1,75	392	,080																																																																																																																																																																				
	Erkek	204	2,92	1,18				Cinsel taciz	Kız	194	3,34	1,08	2,66	403	,008	Erkek	211	3,06	1,08	Kopya çekme	Kız	187	3,08	,89	1,04	394	,298	Erkek	209	2,99	,81	Cinsiyet ayrımcılığı	Kız	190	3,38	1,03	7,52	395	,000	Erkek	207	2,62	,96																																																																																																																																
Cinsel taciz	Kız	194	3,34	1,08	2,66	403	,008																																																																																																																																																																				
	Erkek	211	3,06	1,08				Kopya çekme	Kız	187	3,08	,89	1,04	394	,298	Erkek	209	2,99	,81	Cinsiyet ayrımcılığı	Kız	190	3,38	1,03	7,52	395	,000	Erkek	207	2,62	,96																																																																																																																																												
Kopya çekme	Kız	187	3,08	,89	1,04	394	,298																																																																																																																																																																				
	Erkek	209	2,99	,81				Cinsiyet ayrımcılığı	Kız	190	3,38	1,03	7,52	395	,000	Erkek	207	2,62	,96																																																																																																																																																								
Cinsiyet ayrımcılığı	Kız	190	3,38	1,03	7,52	395	,000																																																																																																																																																																				
	Erkek	207	2,62	,96																																																																																																																																																																							

Öğrenciler arası ilişkiler alt boyutu için, 5. sınıf öğrencilerinin okul iklimi algısı ($\bar{x}=3,88$), 7. Sınıf ($\bar{x}=3,26$) ve 8. sınıf ($\bar{x}=3,00$) öğrencilerinden daha olumlu olduğu ayrıca 6. Sınıf ($\bar{x}=3,67$) öğrencilerinin de 8. sınıf ($\bar{x}=3,00$) göre daha olumlu olduğu belirlenmiştir. **Anne-baba, toplum ve okul arası ilişkiler** alt boyutu için 5. sınıf öğrencilerinin ($\bar{x}=3,86$), 6. sınıf öğrencilerinin ($\bar{x}=3,87$), 7.sınıf öğrencilerinin ($\bar{x}=3,42$) okul iklimi algılarının 8. sınıf ($\bar{x}= 3,02$) öğrencilerinden daha olumlu olduğu belirlenmiştir. **Ders yönetimi** alt boyutu için 5. sınıfta okuyan öğrenciler ($\bar{x}= 3,82$) ile 6. sınıfta okuyan öğrencilerin ($\bar{x}=3,93$) okul iklimi algılarının 8. sınıfta okuyan ($\bar{x}=3,38$) öğrencilerden daha olumlu olduğu ayrıca 6. sınıf öğrencilerinin de ($\bar{x}= 3,93$) 7. sınıf öğrencilerine göre ($\bar{x}=3,51$) okul iklimi algılarının daha olumlu olduğu belirlenmiştir. **Öğrenci etkinlikleri** alt boyutu için 5. sınıf öğrencileri($\bar{x}=3,85$) ile 6. sınıf öğrencilerinin ($\bar{x}=3,85$) okul iklimi algıları 8.sınıflarından ($\bar{x}=3,34$) daha olumlu bulunmuştur. **Güvende hissetme** alt boyutu için, 8.sınıf öğrencileri ($\bar{x}=3,07$) ile 7.sınıf öğrencilerinin ($\bar{x}=3,01$) 5. sınıf öğrencilerine ($\bar{x}=2,56$) göre okul iklimlerinin daha olumlu olduğu bulunmuştur

Tablo 4. Kapsamlı Okul İklimini Değerlendirme Ölçeği, Alt Ölçek Puanlarına göre Öğrencilerin Buldukları Sınıf Düzeyine İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Öğretmen öğrenci ilişkisi	Gruplararası	16,489	3	5,496	10,997	,000
	Gruplariçi	203,412	407	,500		
	Toplam	219,901	410			
Güvenlik ve düzenlilik	Gruplararası	40,549	3	13,516	15,605	,000
	Gruplariçi	352,521	407	,866		
	Toplam	393,071	410			
İdare	Gruplararası	20,462	3	6,821	7,770	,000
	Gruplariçi	357,296	407	,878		
	Toplam	377,758	410			
Öğrencilerin akademik yönlendirilmesi	Gruplararası	35,740	3	11,913	13,518	,000
	Gruplariçi	358,689	407	,881		
	Toplam	394,429	410			
Öğrencilerin davranışsal değerleri	Gruplararası	18,387	3	6,129	5,096	,002
	Gruplariçi	489,557	407	1,203		
	Toplam	507,944	410			
Yol gösterme	Gruplararası	15,931	3	5,310	5,907	,001
	Gruplariçi	365,899	407	,899		
	Toplam	381,830	410			
Öğrenciler arası ilişkiler	Gruplararası	48,595	3	16,198	14,663	,000
	Gruplariçi	449,614	407	1,105		
	Toplam	498,209	410			
Anne-baba, toplum ve okul arası ilişkiler	Gruplararası	50,311	3	16,770	17,497	,000
	Gruplariçi	390,092	407	,958		
	Toplam	440,402	410			
Ders yönetimi	Gruplararası	19,771	3	6,590	9,789	,000
	Gruplariçi	274,021	407	,673		
	Toplam	293,792	410			
Öğrenci etkinlikleri	Gruplararası	17,589	3	5,863	6,497	,000
	Gruplariçi	367,265	407	,902		
	Toplam	384,854	410			
Güvende hissetme	Gruplararası	16,257	3	5,419	7,536	,000
	Gruplariçi	279,708	389	,719		
	Toplam	295,965	392			
Çete Aktiviteleri	Gruplararası	2,388	3	,796	,550	,648
	Gruplariçi	564,470	390	1,447		
	Toplam	566,857	393			
Cinsel taciz	Gruplararası	10,024	3	3,341	2,846	,037
	Gruplariçi	470,798	401	1,174		
	Toplam	480,822	404			
Kopya çekme	Gruplararası	2,235	3	,745	1,033	,378
	Gruplariçi	282,750	392	,721		
	Toplam	284,984	395			
Cinsiyet ayrımcılığı	Gruplararası	8,082	3	2,694	2,397	,068
	Gruplariçi	441,773	393	1,124		
	Toplam	449,855	396			

TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı, şiddetin yaygın olarak görüldüğü ilköğretim okullarında öğrencilerin okul iklimini cinsiyet ve sınıf değişkenine göre nasıl algıladıklarını ortaya çıkarmaktır. Bu amaca yönelik

olarak öğrencilerin okul iklimini algılamaları cinsiyet açısından değerlendirildiğinde, okul iklimine yönelik bazı boyutlarda (yol gösterme, ders yönetimi, cinsel taciz ve cinsiyet ayrımcılığı) kızların erkeklere göre daha olumlu algıya sahip oldukları bulunmuştur. Bu bulguyu destekleyen bazı araştırma bulguları da, kız öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran okullarındaki öğrenme ortamını daha güvenli bulduklarını ve daha olumlu akran etkileşimi içinde olduklarını göstermiştir (Güçkiran, 2008; Özdemir, Sezgin, Şirin, Karip, ve Erkan, 2010). Araştırma sonuçları erkek öğrencilerin daha fazla şiddet uyguladığını, bunların daha fazla şiddete maruz kaldığını ve daha fazla saldırgan davranışlar sergilediğini göstermektedir (Bulut, 2008; Güçkiran, 2008; Karagülmez, Dinçyürek, Kıralp ve Şahin, 2006; Kepenekçi ve Çınkır, 2003; Pişkin, 2002; Yıldız ve Sümer, 2010). Arıman (2007) da benzer şekilde Okul İklimi Ölçeğinin bazı alt boyutların (idare ile anne-baba, toplum ve okul arası ilişkiler) kız öğrencilerce daha olumlu algılandığını bulmuştur. Bu durum, erkek öğrencilerin okul ortamını algılamaları kız öğrencilere göre daha olumsuz olacağını yönündeki düşünceleri de güçlendirmektedir. Ancak şiddetin bir boyutu olan zorbalıkla ilgili çalışmalarda cinsiyet açısından akran zorbalığına maruz kalma ve akran zorbalığı uygulama konusunda çelişkili sonuçlar bulunmaktadır. Cinsiyet farkı bulan araştırmaların çoğunluğu, erkeklerin daha fazla zorbalık uyguladığına, akran zorbalığına maruz kalmada ise hem kızların hem de erkeklerin aynı oranda risk altında olduğuna işaret etmektedir (Burnukara ve Uçanok, 2012). Yapılan bir araştırmada okul ortamında zorbalığa dahil olmayan ergenlerin devam ettikleri okulu hem zorba hem de zorba-kurbanlardan, bir başka deyişle, büyük ölçüde bu türden davranışları sergileyenlerden daha olumlu değerlendirdiklerini göstermektedir (Bayar ve Uçanok, 2012). Farklı zorbalık statülerinde, zorbalığı uygulayan, zorbalığa maruz kalan, zorbalığı izleyen yada zorbalığa karışmayan kişilerin okul iklimini algılamaları arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu çalışmada şiddetin yoğun olarak yaşandığı okulların dikkate alınmış olması ve sözü edilen değişkenlerin dikkate alınmamış olması bu araştırmanın sınırlılığıdır. Farklı boyutlarıyla şiddet, okul iklimi algısı ve cinsiyet etkileşimlerini bir arada inceleyen araştırmalarla, daha detaylı ve farklı sonuçlara ulaşılabilir.

Bu araştırmanın diğer bulgusuna göre öğrencilerin okul iklimi algıları sınıf düzeyi değişkenine göre incelendiğinde okul iklimine ait birçok alt boyutta (öğretmen öğrenci ilişkisi, güvenlik ve düzenlilik, idare, öğrencilerin akademik yönlendirilmesi, öğrencilerin davranışsal, değerleri, yol gösterme, öğrenciler arası ilişkiler, annesaba, toplum ve okul arası ilişkiler, ders yönetimi ve öğrenci etkinlikleri) alt sınıflarda okuyan öğrencilerin okul iklimi algılarının üst sınıflara göre daha olumlu olduğu bulunmuştur. Çalışmaya 5,6,7 ve 8. sınıflar alındığı, gelişim dönemi olarak ergenliğe girdikleri göz önünde bulundurulduğunda sonuç şaşırtıcı değildir. Çocuklar beşinci yıldan itibaren ergenlik dönemine girmekte ve kendilerinde oluşan değişikliklerle birlikte bedensel, cinsel, bilişsel, duyuşsal ve toplumsal sorunlarla baş etmek durumu ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu konuda alan yazında ergenlik döneminde yaş arttıkça öğrencilerin daha fazla saldırgan davranış gösterdiği, ülkemizde de eldeki verilere göre yaşla birlikte öğrencilerin saldırgan davranış ya da zorbaca davranış gösterme eğilimlerinin arttığını desteklemektedir (Yıldız & Sümer, 2010). Bu sonuca göre okullarda şiddeti azaltmaya ve okul iklimini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde sınıf düzeyi yada yaş faktörünün etkisi dikkate alınarak programların oluşturulması daha başarılı sonuçlar elde edilmesine katkıda bulunabilir.

Araştırmada **güvende hissetme** boyutunda, 8.sınıf öğrencileri ile 7.sınıf öğrencilerinin 5. Sınıf öğrencilerine göre okul iklimini daha olumlu algıladığı bulunmuştur. Literatür incelendiğinde bu konuda farklı bulgulara rastlanmıştır. Kanal (2008) güven duyma alt boyutu açısından İmam-Hatip liselerinde alt sınıflarda daha olumsuz olduğunu, sınıfların yükseldikçe öğrencilerin okula olan güvenlerinin arttığını bulmuştur. Bu bulgulardan farklı olarak Geyin (2007), sınıf seviyelerinin artışı ile birlikte okulu çeşitli alt boyutlarda güvenli algılama seviyesinde düşme tespit etmiştir. Karakaya (2008), yaptığı çalışmasında 9. sınıfların 10. 11. ve 12. sınıflara göre güvende hissetme boyutunu daha olumlu değerlendirdiklerini bulmuştur. Etkili bir öğretimin gerçekleştirilebilmesi için, öğretim ortamında öğrenci ve çalışanların kendilerini güven içinde hissetmeleri büyük bir önem arz etmektedir. Bu çalışmada okulda kendini güvende hissetme boyutunun, farklı yönleriyle ele alınmaması sınırlılık olarak görülebilir. Bu konuda daha fazla araştırma yapılması konu hakkında daha kararlı sonuçlara ulaşılmasını sağlayabilir.

Araştırmanın sonuçlarına dayanarak öğrencilerin okul iklimini olumlu ve destekleyici algılamalarına yönelik okulda bir takım geliştirici uygulamalar yapılabilir. Okul idaresi olumlu okul iklimi oluşturulması açısından öncelikli olarak güvenlik önlemlerini alarak öğrencilerin okulda kendilerini güvende hissetmelerini sağlayabilir. Okullar kendi sınırları kapsamında öğrencilerinin

beklenti ve ihtiyaçlarının belirleyerek bunların karşılanması yönünde çaba sarfedebilir. Öğretmen öğrencileriyle yeterli düzeyde iletişimini geliştirmesi ve öğrencilerin kendilerini ilgilendiren konularda öğrencilerine rehberlik yaparak yardımcı olması ve öğrencilerin ilgilendikleri okul faaliyetlerine ve diğer sosyal aktivitelere katılmalarının sağlanması okul ortamının algılanışını olumlu yönde etkileyebilir. Okulun iklimi, öğrenci, veli, öğretmen ve okulun bulunduğu sosyal çevreden etkilenmektedir. Okulların kendi içinde değerlendirmelerini yapması, okul iklimini geliştirecek önceliklerini belirlemesi ve bu yönde programını oluşturmasına önem verilmelidir. Ayrıca bu konuda yapılan araştırmalarda farklı sonuçlar elde edilmektedir. Bu konuda yapılacak bilimsel çalışmalar, konunun daha iyi anlaşılmasına ve bu konudaki literatüre katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, H. (2008). *Samsun ili yatılı ilköğretim bölge okulu (YİBO) öğrencilerinin spor yapma alışkanlıkları ve şiddete uğrama durumlarının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Acabay, F. Y. (2006). *Kapsamlı Okul İklimini Değerlendirme Ölçeği'nin (Öğrenci Formu) Türkçe dilsel eşdeğerlik güvenilirlik ve geçerlik çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aldridge, J. ve Kate, A. I. (2013). Assessing students' views of school climate: Developing and validating the What's Happening In This School?(WHITS) questionnaire. *Improving Schools*, 16(1), 47-66.
- Arıman, F. (2007). *İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ile okul iklimi algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Astor, R. A., Benbenishty, R., Zeira, A. ve Vinokur, A. (2002). School climate, observed risky behaviors, and victimization as predictors of high school students' fear and judgments of school violence as a problem. *Health Education & Behavior*, 29(6), 716-736.
- Baş, A. U. ve Kabasakal, Z. T. (2010). The prevalence of aggressive and violent behaviors among elementary school students. *Ilkogretim Online*, 9(1), 93-105, [Online]: <http://ilkogretimonline.org.tr>
- Bayar, Y., ve Uçanok, Z. (2012). Ergenlerin Dahil Oldukları Zorbalık Statülerine Göre Okul Sosyal İklimi ve Genellenmiş Akran Algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(4), 2337-2358.
- Booren, L. M., Handy, D. J. ve Power, T. G. (2011). Examining perceptions of school safety strategies, school climate, and violence. *Youth violence and juvenile justice*, 9(2), 171-187.
- Bulut, S. (2008). Okullarda görülen öğrenciden öğrenciye yönelik şiddet olaylarının bazı değişkenler açısından arşiv araştırması yöntemiyle incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 23-38.
- Can, Y. (2007). *İlköğretim okullarında şiddet öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin yaklaşımları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eliot, M., Cornell, D., Gregory, A. ve Fan, X. (2010). Supportive school climate and student willingness to seek help for bullying and threats of violence. *Journal of School Psychology*, 48, 533-553.
- Furlong, M., & Morrison, G. (2000). The school in school violence definitions and facts. *Journal of emotional and Behavioral disorders*, 8(2), 71-82.
- Geyin, Ç. (2007). *Genel liselerde okul güvenliği algılarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güçkıran, R. Y. (2008). *İlköğretim okulu öğrencilerinin okul iklimi algıları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Haynes, N. M., Emmons, C. ve Ben-Avie, M. (1997). School climate as a factor in student adjustment and achievement. *Journal of educational and psychological consultation*, 8(3), 321-329.
- Healey, J. B. (2004). Violence and bullying in schools: New theoretical perspective and the Macarthur model for comprehensive and customised intervention. Unpublished doctoral dissertation, University of Western Sydney.
- Hernández, T. J., & Seem, S. R. (2004). A safe school climate: A systemic approach and the school counselor. *Professional School Counseling*, 7, 256-262.
- Kanal, İ. (2008). *İmam hatip lisesi öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin çok yönlü olarak incelenmesi (İstanbul ili Anadolu Yakası örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karagülmez, Ç., Dinçyürek, S., Kıralp, Y. ve Şahin, S. (2006). İlkokul 5. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. İstanbul: *1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyum Bildiri Kitabı*, (119-130).

- Karakaya, E. (2008). *Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin, şiddet eğilimlerinin çok yönlü olarak değerlendirilmesi (İstanbul İli Avrupa Yakası Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kartal, H. ve Bilgin, A. (2009). Bullying and school climate from the aspects of the students and teachers. *Eurasian Journal of Educational Research*, 36, 209-226.
- Kepenekçi, Y. K. ve Çinkır, Ş. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 9(2), 236-253.
- McEvoy, A. ve Welker, R. (2000). Antisocial behavior, academic failure, and school climate a critical review. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 8(3), 130-140.
- MEB (2006). Eğitim ortamında şiddetin önlenmesi ve azaltılması strateji ve eylem planı (2006-2011+), Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğü.
- Miller, C. K. (2006), Student and teacher perceptions of school social climate and attitudes toward bullying: implications for intervention. Presented to the Faculty of The Graduate College at the University of Nebraska, Lincoln, In partial fulfillment of requirements for the degree of Doctor of Philosophy.
- Meyer-Adams, N. ve Conner, B. T. (2008). School violence: Bullying behaviors and the psychosocial school environment in middle schools. *Children & Schools*, 30(4), 211-221.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.
- Ögel, K., Tarı, I. ve Eke, C.Y. (2006). Okullarda Suç Ve Şiddeti Önleme. İstanbul: Yeniden Yayınları. (Online) <http://www.ogelk.net/Dosyadepo/vio14.pdf> 15.Mayıs.2014 Tarihinde indirilmiştir.
- Özdemir, S., Sezgin, F., Şirin, H., Karip, E. ve Erkan, S. (2010). İlköğretim okulu öğrencilerinin okul iklimine ilişkin algılarını yordayan değişkenlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38, 213-224.
- Pintado, I. (2006). *Perceptions of school climate and bullying in middle schools*. Doctoral dissertation, University of South Florida.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2, 531-562.
- Sağlam, Ö. (2009). *Orta öğretim kurumlarında yaşanan şiddet olgusu; Ankara Sincan örneğinde öğrencilerin eğitim önceliklerinin şiddet eğilimleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi.
- Yavuz, N. (2009). İlköğretim 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Kocaeli ili Gebze ilçesi örneği). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, E. Ç. ve Sümer, Z. H. (2010). Saldırgan davranışlarını yordamada çevresel risk, çevresel güvenlik ve okul iklimi algısı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(34), 161-171.
- Yurtal, F. ve Cenkseven, F. (2007). İlköğretim okullarında zorbalığın yaygınlığı ve doğası. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 1-13.
- Welsh, W. N. (2000). The effects of school climate on school disorder. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 567(1), 88-107.